

MUSIQIY NAZARIY FANLARNI O'RGANISHDA BRAYL YOZUVLARI TIZIMI BILAN ISHLASH BO'YICHA TAVSIYALAR

Muxamedziyanov Kamil Taxirovich,
Musiqiy ta'lim kafedrasining o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada "Solfedjio" kursini ko'rish qobiliyati cheklangan o'quvchilarga professional musiqiy ma'lumot olish doirasida o'qitishning o'ziga xos xususiyatlari ko'rib chiqilgan. Muallif Ritmik Solfedjioni o'qitish bo'yicha uslubiy tavsiyalar beradi, bu ko'zi ojiz musiqachilar, shuningdek ular bilan mashg'ul bo'lgan o'qituvchilar o'rtasida yuzaga keladigan bir qator muammolarni hal qilishga yordam beradi. Brayl yozuvlari tizimiga asoslangan musiqa nazariyasi kurslarini o'rganish ahamiyatiga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Kalit so'zlari: Brayl yozuv tizimi, solfedjio, ritm, ritmik yozuv, ko'rish qobiliyati past o'quvchilar.

Mamlakatimizda nogironlarga nisbatan munosib ijtimoiy siyosatni ishlab chiqish va amalga oshirish bo'yicha eng muhim dasturiy tadbirlar amalga oshirilmoqda. 2020 yil 11 sentyabrda Senat "Nogironlarning huquqlari to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasi Qonunini tasdiqladi. Ushbu qonunning 38-moddasida nogironlarning qobiliyatlarini har tomonlama rivojlantirish va jamiyat va davlatning ijtimoiy-iqtisodiy hayotida faol ishtirok etishlari uchun barcha darajadagi ta'lim muassasalarida va butun umr davomida ta'lim olish huquqi mustahkamlangan. 2020 yil 23 sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining yangi tahririda, ta'lim muassasalarida ta'lim olish uchun teng huquqliligini ta'minlashga qaratilgan inklyuziv ta'limni belgilaydigan 20-modda kiritildi. barcha o'quvchilar, maxsus ta'lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarning xilma-xilligini hisobga olgan holda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim tizimini yanada takomillashtirish va maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni tarbiyalash chora-tadbirlari to'g'risida" qarori bilan 2020 yil 13 oktyabrda jamoatchilikda inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi 2020–2025 yillarda ta'lim tizimi tasdiqlandi. va uni 2020–2021 yillarda amalga

oshirish bo'yicha Yo'l xaritasi. Albatta, belgilangan normativ hujjatlar bilan belgilanadigan, imkoniyati cheklangan yoshlarning ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish bo'yicha dasturiy chora-tadbirlar va vazifalarning butun majmuini amalga oshirish faqat tegishli o'quv va uslubiy adabiyotlar bilan etarli darajada ta'minlash asosida amalga oshiriladi.

Ko'rish qobiliyati cheklangan o'quvchilarni tarbiyalashda musiqiy qobiliyatlarni shakllantirishda bir qator o'ziga xos xususiyatlar mavjud. Muammo shundaki, ko'zi ojiz o'quvchining musiqiy ta'lim jarayoni uning butun fiziologik, psixologik va kognitiv rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda qurilishi kerak. Shuni ta'kidlash kerakki, musiqiy va pedagogik amaliyotda ushbu muammoga etarli darajada e'tibor berilmaydi. Shu nuqtai nazardan, ko'rish qobiliyati cheklangan talabalar tomonidan foydalaniladigan nuqta Brayl yozuvida aslida mavjud bo'lmagan tegishli o'quv va uslubiy materiallarni tayyorlashga shoshilinch ehtiyoj mavjud.

Shuni ta'kidlash kerakki, birinchi yili, Konservatoriyada ko'rish qobiliyati past bo'lgan talabalarni o'qitishning boshlang'ich bosqichida, maxsus texnika va o'qitish usullari haqida bilim talab qiladigan ko'plab qiyinchiliklar yuzaga keladi. Pedagogik amaliyot tajribasi shuni ko'rsatadiki, eng avvalo, eng katta qiyinchiliklarga musiqiy ritm tuyg'usi, musiqiy spektakllar bilan ishlash erkinligi rivojlanishi sabab bo'ladi. Shunga qaramay, ushbu qiyinchiliklar ob'ektiv xarakterga ega ekanligini ta'kidlash kerak. Birinchidan, musiqiy matnni taktil idrok etish bilan to'la-to'kis tomosha qilishning mumkin emasligi yangi musiqiy materialning rivojlanishini sekinlashtiradi va mashg'ulotlarni olib borish uslubiy uslublariga mos tuzatishlarni talab qiladi. Musiqiy matnni tekis bosma va brayl yozuvlari deb ataladigan idrok etishda sezilarli farqlar mavjud. Yassi bosma deb nomlangan an'anaviy musiqiy yozuvlar tizimi ko'zni o'qishda shubhasiz afzalliklarga ega, chunki bu matnni siljitish orqali ham musiqachi uchun juda ko'p miqdordagi muhim ma'lumotlarni olishga imkon beradi. Oddiy musiqiy nota - bu

bir vaqtning o'zida qabul qilinadigan musiqiy ifoda vositalari va xarakteristikalarini majmuasidir: balandlik, dinamik, metro ritmi, uyg'unlik, to'qima.

Brayl yozuvlari tizimida matnni mahkam yopish mumkin emas, o'qish belgidan belgigacha sodir bo'ladi, chunki barcha belgilar bir qatorda ma'lum ketma-ketlikda yozilgan. Shuning uchun talaba ma'lum bir daqiqada faqat barmoqlari ostida bo'lgan narsani "ko'radi". Yozuvning chiziqchiligi musiqiy asarning eng muhim elementlarini ajratib olishni qiyinlashtiradi ikkilamchi matn. Ko'zi ojiz musiqachi uchun katta qiyinchilik shundaki, u o'z navbatida oktava, nota, vaqt imzosi, notaning davomiyligi va boshqalarni ko'rsatadigan belgilarni qabul qiladi va bu qanday qilib birlashishini quloq bilan tasavvur qilishi kerak. Bundan tashqari, brayl yozuvlari tizimida balandlikning grafik tasviri mavjud emas. Har qanday oktavdagi har bir nota bir xil yozilgan va faqat oktav belgisi ma'lum bir notaning o'rnini bildiradi. Shuning uchun kuyning yo'nalishini bir butun sifatida tushunish deyarli mumkin emas. Shunday qilib, ko'zi ojizlar uchun yozuvlardan o'qishning asosiy qiyinligi shundaki, tizim juda murakkab, uni o'zlashtirish uchun yaxshi rivojlangan fikrlash, xotira, har xil musiqiy elementlarni doimo tahlil qilish va taqqoslash qobiliyati talab etiladi.

Yana bir ob'ektiv qiyinchilik ritmning rivojlanishi, musiqiy ta'limning muhim tarkibiy qismlaridan biri bilan bog'liq. Ko'zi ojiz bolalar va yoshlar bilan ishlash tajribasi shuni ko'rsatdiki, harakatlarning cheklanishi va ular haqidagi g'oyalar ko'rlarda cheklangan ritm tuyg'usiga olib keladi. S.K.Matyakubova rahbarligida "Solfedjio" kursini o'qitishni uslubiy qo'llab-quvvatlash maqsadida, biz "ko'rish qobiliyati cheklangan o'quvchilar uchun solfedjio darslarida ritmik mashqlar" o'quv qo'llanmasini tayyorladik. Ushbu qo'llanma ko'rish qobiliyati cheklangan talabalar tomonidan O'zbekiston oliy musiqa o'quv yurtlarining barcha fakultetlarining solfedjio kursini o'rganishga mo'ljallangan.

Qo'llanmadagi "Solfedjio" kursining mashqlari Brayl shrifti tizimi asosida ishlab chiqilgan va sinfda ishlash va mustaqil o'zlashtirish uchun mo'ljallangan. Trening boshlanishida har xil murakkablik darajasidagi ritmik naqshlarni "ko'zdan"

o'qish jarayonini nazorat qilish uchun barcha mashqlarni o'qituvchi rahbarligida Brayl yozuv tizimiga asoslangan holda o'tkazish maqsadga muvofiqdir. Shubhasiz, ko'rish qobiliyati cheklangan talabalar uchun o'zlashtirishning boshlang'ich bosqichi ancha mashaqqatli bo'lib, u materialni takroriy konsolidatsiyalash, qiyin parchalarni takrorlash, xatolar ustida ongli ishlashni talab qiladi. Mashqlarning soddadan murakkabgacha takroriy bajarilishi talabalarga turli ritmik formulalarni o'zlashtirishga, urishlarning navbatma-navbat turishini, metrik pulsatsiyasini va davomiyligini guruhlashini tushunishga va bir xil tempda ancha uzoq sinovlarni bajarishga imkon beradi. Tajriba shuni ko'rsatadiki, Brayl musiqiy tizimiga asoslangan taklif qilinayotgan vazifalar turlarini tizimli ravishda bajarish nafaqat ritmlarni o'zlashtirishda samarali foydalaniladi, balki har qanday murakkablikdagi musiqiy matnni o'zlashtirishda mustahkam poydevor yaratadi, kasbiy mahorat va ko'nikmalarni shakllantirishga, shuningdek ijodiy mustaqillikni rivojlantirishga hissa qo'shadi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Nogironlarning huquqlari to'g'risida" gi Qonuni, O'RQ-641, 15.10.2020 y.
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi ZRU-637-sonli qonuni, 23.09.2020 y.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 13.10 yildagi PQ-4860-sonli "Ta'lim tizimini yanada takomillashtirish va alohida ehtiyojga ega bolalarni tarbiyalash chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarori.
4. Prezidentimizning "Nogironlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2017 yil 1 dekabrda UP-5270-sonli farmoni.
5. Matyakubova S.K. "Solfedjio darslarida ritmik mashqlar." Toshkent, 2009. 111 b.
6. Naumova O.G., Govorova A., Demchenko V.A. Bolalar musiqa maktabida Brayl shrift tizimidagi musiqiy yozuvlarni o'rganish bo'yicha uslubiy tavsiyalar. // Ko'zi ojiz va ko'zi ojiz bolalar uchun musiqa sinflari o'qituvchilarining uslubiy maqolalari to'plami: musiqa sinflari tashkil etilganligining 25 yilligiga: [uslub. qo'llanma]. - SPb.: [SPb GBUK GBSS], 2017. - B.3-11.
7. Smirnov, GA Brayl shrift tizimidagi yozuvlar: soat 2 da, 2-qism. Ko'zi ojizlar bilan ishlaydigan ko'zi ojiz musiqachilar uchun qisqa qo'llanma [Matn] / GA Smirnov. - M.: IPTK "Logos" VOS. - 2002. - 261 p.